

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.12>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРИВАТНОГО НОТАРІУСА ЗА КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Ладіна Л.С.,
приватний нотаріус,
аспірантка Одеського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-0586-8768>
ladina_ludmila@ukr.net

Ладіна Л.С. Адміністративно-правова відповідальність приватного нотаріуса за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

У статті розглядається специфіка адміністративно-правової відповідальності нотаріусів за корупційні та пов'язані із корупцією правопорушення. Протидія корупції є одним із важливих завдань держави, тому антикорупційне законодавство досить часто реформується, внаслідок чого можуть виникати прогалини та невідповідності між окремими нормативно-правовими актами. Нотаріус є уповноваженою державою особою, яка здійснює нотаріальну діяльність. Посадові обов'язки та статус нотаріусів сприяє підвищенню довіри громадян, тому приватні нотаріуси можуть використовувати свої посадові повноваження в особистих цілях, внаслідок чого може бути нанесена шкода суспільним цінностям та державі.

Адміністративно-правова відповідальність нотаріусів за корупційні правопорушення спрямована на попередження вчинення таких правопорушень, виховання особи нотаріуса та захисту професійної сфери нотаріусів. Адміністративна відповідальність нотаріуса є гарантією і засобом забезпечення прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб при вчиненні нотаріальних, реєстраційних дій.

На основі аналізу нормативно-правових актів виявлена невідповідність в аспекті адміністративно-правової відповідальності нотаріусів за корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення. Так, приватні нотаріуси відносяться до суб'єктів, які можуть вчиняти корупційні пов'язані із корупцією правопорушення, при цьому в законодавстві про нотаріат сьогодні не передбачено притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

Визначено, що в цьому аспекті важливим для підвищення ефективності протидії корупції в сфері діяльності нотаріусів доцільно: усунути наявні в законодавстві недоліки та впровадити електронну форму процедури державної реєстрації. За допомогою реалізації вказаних заходів можливо підвищити ефективність законодавства щодо адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Подальші дослідження можливі за напрямками удосконалення законодавства щодо адміністративно-правової відповідальності нотаріусів за корупційні та пов'язані з корупцією злочини.

Ключові слова: адміністративно-правова відповідальність, нотаріус, корупція, законодавство, правопорушення.

Ladina L.S. Administrative and legal responsibility of a private notary for corruption or corruption-related offenses.

The article examines the specifics of administrative and legal liability of notaries for corruption and corruption-related offenses. Anti-corruption is one of the important tasks of the state, therefore anti-corruption legislation is reformed quite often, as a result of which gaps and inconsistencies between individual legal acts may arise. A notary public is a person authorized by the state to perform notarial activities. Official duties and status of notaries contribute to increasing the trust of citizens, so private notaries can use their official powers for personal purposes, as a result of which damage may be caused to public values and the state.

The administrative and legal responsibility of notaries for corruption offenses is aimed at preventing the commission of such offenses, educating the notary public and protecting the professional sphere of notaries.

The administrative responsibility of a notary is a guarantee and a means of ensuring the rights and legal interests of citizens and legal entities when performing notarial and registration actions.

Based on the analysis of normative legal acts, a discrepancy was found in the aspect of administrative and legal responsibility of notaries for corruption or corruption-related offenses. Thus, private notaries are among subjects who can commit corruption-related offenses, while the legislation on notaries today does not provide for bringing a notary to administrative responsibility.

It was determined that, in this aspect, it is important to increase the effectiveness of anti-corruption in the field of activity of notaries and it is expedient to eliminate the shortcomings in the legislation and implement the electronic form of the state registration procedure. With the help of the implementation of the specified measures, it is possible to increase the effectiveness of the legislation on the administrative and legal responsibility of a private notary for corruption and corruption-related offenses. Further research is possible in the directions of improving the legislation on the administrative and legal responsibility of notaries for corruption and corruption-related crimes.

Key words: administrative and legal responsibility, notary public, corruption, legislation, offences.

Постановка проблеми. Проблема протидії та запобігання корупції є актуальною та нагальною для українського суспільства. На сучасному етапі розвитку держави впроваджуються та реформуються нормативно-правові акти, що регулюють сферу протидії корупції. Особливого значення в цьому аспекті набуває введення в законодавстві адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Правопорушення, пов'язані із корупцією досить часто є характерними у випадках, коли посадова особа може вплинути на прийняття певного рішення. Відповідно до цього, приватні нотаріуси, як особи, уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій, зміст яких зводиться до офіційної письмової засвідчувальної, реєстраційної діяльності та видання актів примусу, відносяться до переліку посад високого та підвищеного рівня корупційного ризику.

Тому актуальним та необхідним є дослідження адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів за вчинення корупційних правопорушень. Важливість дослідження підтверджується тим, що сучасна адміністративно-правова наука не встигає за змінами в антикорупційному законодавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративно-правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень є предметом досліджень багатьох вчених, зокрема В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Ю.А. Лавренюк, А.О. Селіванов, В.Я. Тацій, О.В. Ткаченко. Адміністративно-правову відповідальність приватних нотаріусів досліджується на основі здобутків таких вчених, як В.А. Вдовічен, Л.І. Вдовічена, Д.І. Голосніченко, О.В. Коротюк та О.Ф. Скакун. При цьому специфіка адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів за корупційні правопорушення є недостатньо дослідженою на сучасному етапі розвитку адміністративно-правової науки.

Метою статті є визначення адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Для досягнення поставленої мети доцільно проаналізувати специфіку відповідальності приватних нотаріусів та нормативно-правові акти, що регулюють діяльність нотаріусів, а також законодавство щодо протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність, як зазначає С.В. Ващенко, є різновидом «юридичної відповідальності фізичних осіб за невиконання ними встановлених правил як безпосередньо, так і за протиправні дії підлеглих осіб, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків, це негативна реакція держави в особі уповноважених нею органів чи посадових осіб на протиправну поведінку та нерозпорядливість осіб, які обіймають керівні посади в державних органах, інших державних службовців, на яких законом або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих функцій у сфері державного управління» [1, с. 109].

Настання адміністративної відповідальності відбувається «в разі вчинення адміністративних проступків, передбачених законодавством про адміністративні правопорушення, і може виражатися у винесенні попередження, накладенні штрафу, позбавленні спеціальних прав, адміністративному затриманні або арешті, огляді речей, а також у вилученні речей і документів» [2]. Це положення розкриває одну із ознак адміністративної відповідальності, як наслідку правопорушення в сфері державних інтересів.

Відповідно до українського законодавства, суб'єктами вчинення адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією можуть бути:

- 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією [3, с. 6].

Законодавець відносить приватних нотаріусів до другої категорії осіб, що можуть бути суб'єктами вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Сфера професійної діяльності приватних нотаріусів відноситься до різних суспільних сфер, а також є пов'язаною з великою кількістю цінностей, які охороняються законом. Це власність, особисте життя людини, матеріальні цінності, гідність та честь тощо.

Нотаріуси є уповноваженими особами, що викликають довіру у громадян. Це є підставою того, що приватний нотаріус може використовувати свої повноваження всупереч соціально значущим та корисним цілям професійної діяльності, що може нанести шкоду цінностям суспільства.

Закон України «Про нотаріат» (ст. 3) визначає сутність поняття «нотаріус» як «уповноважену державою фізичну особу, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності» [4].

Так, І.Г. Пастух стверджує, що «в сфері запобігання корупції нотаріусу забороняється лише використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, а також займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, в штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності» [5, с. 105].

Слід зазначити, що в законі лише частково зазначено щодо заборони нотаріусу вчиняти нотаріальні дії при виникненні конфлікту інтересів. Приватний інтерес в такому випадку можуть становити подружжя (чоловік та дружина), близькі родичі (діти, батьки, баба, дід, опікуни) та працівники нотаріальної контори або працівники, у яких встановлені трудові відносини з приватним нотаріусом.

Адміністративна відповідальність втілює негативну реакцію з боку уповноважених суб'єктів на корупційні адміністративні правопорушення у сфері професійної діяльності нотаріуса. Така відповідальність полягає в застосуванні санкцій, передбачених законом, до винних осіб.

«Адміністративну відповідальність приватного нотаріуса можна визнати як гарантію і засіб забезпечення прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб під час учинення нотаріальних, реєстраційних дій, а також суспільних / державних інтересів – під час здійснення первинного фінансового моніторингу» [6, с. 75].

Сприяти вирішенню організаційно-правових питань правового захисту нотаріусів та задовольняти процесуальні потреби уповноважених державних органів у межах суто юрисдикційних проваджень дозволяє «пріоритетність уваги до адміністративно-правових засобів у забезпеченні найкращого функціонування приватних нотаріусів зумовлюється широким спектром дії та відносною універсальністю, поєднаною з оперативністю адміністративно-правового регулювання» [7, с. 55].

Також слід зазначити про наявність невідповідності у законодавстві в аспекті адміністративної відповідальності нотаріусів за правопорушення, пов'язані із корупцією. Так, глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає нотаріусів, як суб'єктів вчинення адміністративних порушень пов'язаних із корупцією, в той час, як законодавством про нотаріат України сьогодні не передбачено притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності.

В цьому аспекті О.І. Нелін стверджує, що «бажано було б закріпити самостійні склади адміністративних правопорушень, суб'єктами яких виступав би нотаріус, причому як такий, що працює в державній нотаріальній конторі, так і такий, що займається приватною практикою» [8, с.93]. Тому доцільно зазначити у законодавстві, що нотаріус може бути притягнутий до адміністративної відповідальності.

В.А. Вдовічен та Л.І. Вдовічена зазначають, що «специфіка адміністративної відповідальності нотаріуса ще й у тому, що вона не ставить завданням поновлення порушених прав нотаріусом, компенсації завданих ним матеріальних збитків, а лише виконує переважно охоронну та превентивну функції» [2, с. 129].

Захисна функція адміністративної відповідальності нотаріусів може часто виходити за межі адміністративно-правових відносин. Вона часто виконує функцію охорони відносин, які регулюються нормами деяких інших галузей права. Завдяки застосуванню адміністративної відповідальності реалізується виховна функція, що полягає у «вихованні особи-нотаріуса, яка вчинила адміністративне правопорушення, у напрямі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником (нотаріусом), так й іншими особами» [9].

Т.С. Курило в своїх дослідженнях розглядає статус «обмеженої» адміністративної відповідальності нотаріусів, які притягуються за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 та ст. 172-7 КУпАП. Вчений обґрунтовує пропозиції щодо необхідності внесення змін до законодавства про одержання подарунків, розширивши об'єктивну сторону норми ст. 172-5 КУпАП за рахунок внесення дій стосовно правил поведінки з отриманими подарунками. Вчений пропонує «під видовим об'єктом зазначених складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, розуміти: 1) суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю дотримання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством обмежень і заборон; 2) суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю виконання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством вимог» [10].

Щодо попередження корупційних правопорушень в сфері нотаріальної діяльності влучно зазначає П.О. Гезь: «наявність електронної форми здійснення процедури державної реєстрації знижує корупційну складову та одночасно підвищує оперативність її проведення. Безумовно, підвищення швидкості проходження процедури державної реєстрації, її відкритість та можливість онлайн відслідковування поточного стану виконання послуги мінімізує корупційні прояви та інші правопорушення у сфері державної реєстрації, справляючи позитивний вплив на загальний стан правового регулювання таких відносин» [11, с. 5].

Висновки. Таким чином, сфера діяльності нотаріусів є досить широкою та стосується різних суспільних сфер. Нотаріуси, як уповноважені державою особи, можуть використовувати власні повноваження всупереч державним цінностям, в результаті чого може бути нанесена шкода цінностям суспільства та знижуватися рівень довіри до нотаріуса як представника держави. Адміністративна відповідальність є видом юридичної відповідальності, за допомогою якого реалізується функція захисту професійної сфери нотаріусів та функція виховання особи нотаріуса. Адміністративна відповідальність нотаріуса є гарантією і засобом забезпечення прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб при вчиненні нотаріальних, реєстраційних дій. Визначена наявність невідповідності в законодавстві щодо адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Так, глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає нотаріусів, як суб'єктів вчинення адміністративних порушень пов'язаних із корупцією, в той час, як законодавством про нотаріат України сьогодні не передбачено притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності. Тому важливо для підвищення ефективності протидії корупції в сфері діяльності нотаріусів доцільно: усунути наявні в законодавстві недоліки та впровадити електронну форму процедури державної реєстрації. Реалізація вказаних заходів дозволить підвищити ефективність законодавства щодо адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Ващенко С.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб: особливості її застосування та проблеми вдосконалення в законодавстві України. Вісник ЗЮІ МВС України. Запоріжжя, 2001. № 2. С. 109–117.
2. Вдовічен В.А., Вдовічена Л.І. Кримінально-правова й адміністративно-правова відповідальність нотаріуса: порівняльно-правовий аналіз. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2170/4706-1?inline=1> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Бугайчук К.Л., Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 100 с.
4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383.

5. Пастух І.Г. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічно-правових відносинах засобами адміністративного права. дис. ... д. юрид. наук: 12.00.0712.00.07. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 518 с.
6. Ладіна Л.С. Поняття та завдання адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності приватного нотаріуса за українським законодавством. Правовий часопис Донбасу. 2018. № 2 (63). С. 72–76.
7. Veselov M. Administrative and legal ensure of “the best interests of the child” in the field of junior justice. Public Administration and Law Review. 2020. Issue 3. P. 49–56. DOI: 10.36690/2674-5216-2020-3-49.
8. Нелін О.І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект та практичні виміри : Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2. С. 75–76.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (редакція від 03.07.2019) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 03.03.2023).
10. Курило Т.С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 258 с.
11. Гезь П.О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні: дис. ... докт. ф. наук: 081. Дніпро, 2021. 254 с.